LIETUVOS RESPUBLIKOS AKCIZŲ ĮSTATYMO NR. IX-569 23, 24, 25, 26, 30, 31, 65 IR 74 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 23, 24, 25, 26, 30, 31, 65 ir 74 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas) parengtas siekiant įgyvendinti Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, nustatytą tikslą, kad mokesčių sistema būtų stabili ir prognozuojama bei suderinta su viešųjų išlaidų poreikiu.

Siekiant išlaikyti akcizų politikos prognozuojamumą, suteikiant galimybę ūkio subjektams iš anksto prisitaikyti prie būsimų pakeitimų, pasirengti verslo planus, planuoti investicijas, Įstatymo projektu siūloma nustatyti 3 metų akcizų tarifų, taikomų alui, vynui iš šviežių vynuogių ir kitiems fermentuotiems gėrimams, tarpiniams produktams, etilo alkoholiui, cigaretėms, cigarams bei cigarilėms, rūkomajam tabakui, kaitinamojo tabako produktams, elektroninių cigarečių skysčiui ir neapdorotam tabakui, didinimo planą.

Įstatymo projektu siūlomas akcizų tarifų didinimas mažintų sveikatai žalingų produktų įperkamumą ir vartojimą, mažintų dėl žalingų sveikatai produktų naudojimo atsirandančius padarinius gyventojų sveikatai ir Lietuvos ekonomikai, kartu taip būtų labiau prisidedama prie visuomenės sveikatingumo didinimo tikslų.

Pažymėtina, kad akcizų tarifus siūloma didinti visoms etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų, tabako produktų ir jiems alternatyvių produktų grupėms, siekiant išvengti pakaitumo efekto, kai akcizų tarifą padidinus vienai prekių grupei išauga jai alternatyvių prekių vartojimas.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projektą parengė Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Mokesčių politikos departamento (direktorė Jūratė Laurikėnaitė, tel. 239 0151) Netiesioginių mokesčių skyriaus (vedėja Asta Zelo, tel. 219 9383) vyriausioji specialistė Lina Kažemėkienė (tel. 239 0293) ir Finansų politikos departamento (direktorius Irmantas Mikulėnas, tel. 219 9342) Pajamų analizės ir planavimo skyriaus (vedėja Eglė Bajorinienė, tel. 219 9377) vyriausioji specialistė Dovilė Rėksnienė (tel. 219 9327).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Šiuo metu Lietuvos Respublikos akcizų įstatyme nustatyti akcizų tarifai:

- alui – 9,46 euro už 1 procentą faktinės tūrinės alkoholio koncentracijos procentais už produkto hektolitrą, mažoms alų gaminančioms įmonėms 10 tūkst. hektolitrų per metus realizuoto alaus taikomas 50 procentų mažesnis akcizo tarifas – 4,73 euro už 1 procentą faktinės tūrinės alkoholio koncentracijos procentais už produkto hektolitrą;
- vynui ir kitiems fermentuotiems gėrimams iki 8,5 procento stiprumo – 109 eurai už produkto hektolitrą, o vynui ir kitiems fermentuotiems gėrimams nuo 8,5 procento stiprumo – 219 eurų už produkto hektolitrą;
- tarpiniams produktams iki 15 procentų stiprumo – 234 eurai už produkto hektolitrą, o tarpiniams produktams nuo 15 procentų stiprumo – 333 eurai už produkto hektolitrą;
- etilo alkoholiui – 2 467 eurai už gryno etilo alkoholio hektolitrą;
- cigaretėms taikomas akcizų tarifas susideda iš 85,3 euro už 1 000 cigarečių specifinio elemento ir 25 procentų vertybinio (procentais nuo didžiausios mažmeninės kainos) elemento. Minimalus kombinuotasis akcizų tarifas turi būti ne mažesnis kaip 138 eurai už 1 000 cigarečių;
- cigarams ir cigarilėms – 95 eurai už kilogramą produkto;
- rūkomajam ir neapdorotam tabakui – 112,8 euro už kilogramą produkto;
- kaitinamojo tabako produktams – 79,5 euro už 1 000 vienetų kaitinamojo tabako produktų;

- elektroninių cigarečių skysčiui – 0,25 euro už mililitrą produkto.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

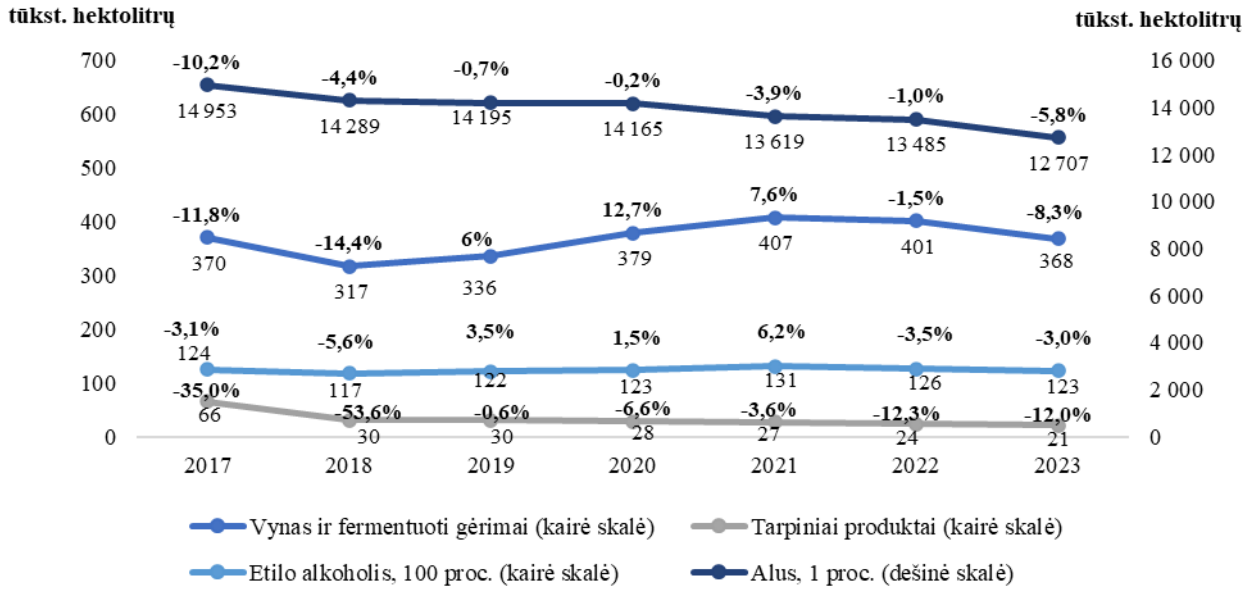
Laikantis nuoseklios mokestinės politikos, Įstatymo projektu siūloma nuo 2025 m. sausio 1 d. iki 2027 m. sausio 1 d. didinti akcizų tarifus etilo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams (žr. 7 lentelę) bei tabako produktams ir jiems alternatyviems produktams (žr. 15 lentelę).

Veiksniai, vertinti rengiant akcizų tarifų <u>etilo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams</u> didinimo 2025–2027 metais planą

- **Pardavimų dinamika**

2017–2023 metų duomenys apie etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų pardavimų didmeninėje rinkoje pokyčius rodo, kad 2017–2018 metais mažėjusi alkoholinių gėrimų rinka (po akcizų tarifų padidinimo 2017 metais) 2019 metais pradėjo atsigauti: vyno ir kitų fermentuotų gėrimų, etilo alkoholio pardavimai ėmė augti, alaus, tarpinių produktų pardavimai krito nuosaikiau. 2020–2021 metais toliau augo vyno ir fermentuotų gėrimų, etilo alkoholio pardavimai (nors pastarajam akcizų tarifas didintas 2019 ir 2020 metais). 2022–2023 metais situacija iš esmės pasikeitė – pardavimai krito visų alkoholinių gėrimų, t. y. ir tų, kurių iki tol augo (vyno, etilo alkoholio).

1 grafikas. Etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų pardavimų 2017–2023 metais dinamika, tūkst. hektolitrų ir proc.

* Metiniai pardavimų duomenys atitinka pajamų gavimo laikotarpį. Pavyzdžiui, 2023 metų duomenys atspindi 2022 metų gruodžio–2023 metų lapkričio pardavimus.
Šaltinis – Valstybinė mokesčių inspekcija (toliau – VMI) (į alaus pardavimus įtraukti ir muitinės administruojami pardavimai, nes jie turi reikšmingesnę įtaką bendroms pardavimų tendencijoms).

Visų alkoholinių gėrimų pardavimų mažėjimui 2022–2023 metais įtakos galėjo turėti stipriau nei ankstesniais metais dėl kitų priežasčių, nei mokestiniai veiksniai, brangę alkoholiniai gėrimai: Valstybės duomenų agentūros (toliau – VDA) duomenimis, 2022 metais, palyginti su 2021 metais, alkoholiniai gėrimai pabrango 11,4 procento, 2023 metais, palyginti su 2022 metais, – 10,6 procento.

1 lentelė. Alkoholinių gėrimų mažmeninių kainų pokyčiai, palyginti su ankstesniu laikotarpiu, proc.

Alkoholinių gėrimų grupė	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.
Spiritiniai gėrimai	5,7	0,4	2,2	4,4	0,2	9,7	7,1
Vynas	7,4	2,2	0,8	0,1	0,2	11,2	10,3
Alus	25,9	4,7	2,7	0,2	0,7	13,4	14,5
Alkoholiniai gėrimai, iš viso	**11,7**	**2,1**	**2,0**	**1,8**	**0,4**	**11,4***	**10,6***

Šaltinis – VDA.

* Ekspertiniu vertinimu, brangimas dėl mokestinių veiksnių galėjo sudaryti apie trečdalį viso brangimo.

Palyginus kai kurių alkoholinių gėrimų rūšių vidutinių mažmeninių kainų pokytį ir akcizų tarifų didinimo poveikį joms, matyti, kad gėrimai brango ženkliai daugiau, nei galėjo brangti dėl akcizų padidinimo ir kiti, nei mokestiniai, veiksniai nulėmė didesnę kainos padidėjimo dalį: nemokestiniai veiksniai lėmė 54–85 procentus kainos padidėjimo.

2 lentelė. Kai kurių alkoholinių gėrimų mažmeninės kainos ir jų pokyčiai, eurais

Alkoholinio gėrimo rūšis, stiprumas, kiekis	Vidutinė kaina			Bendras kainos pokytis 2022 / 2021 m.	Kainos pokytis dėl mokestinių veiksnių (akcizų ir pridėtinės vertės mokesčio)	Bendras kainos pokytis 2023 / 2022 m.	Kainos pokytis dėl mokestinių veiksnių (akcizų ir pridėtinės vertės mokesčio)
	2021 m.	2022 m.	2023 m.	(+)	(+)*	(+)	(+)*
Lietuvoje pagaminta degtinė, 40 proc., 0,5 l	7,85	8,60	9,37	**0,75**	**0,33**	**0,77**	**0,36**
Lietuviškas alus, 5,5 proc., 0,5 l	1,01	1,15	1,32	**0,14**	**0,02**	**0,17**	**0,03**
Nespirituotas vynuogių vynas 10–14,5 proc., 0,75 l	5,95	6,54	6,91	**0,59**	**0,15**	**0,37**	**0,16**
Sidras, 0,5 l	1,54	1,85	2,15	**0,31**	**0,08**	**0,30**	**0,09**

Šaltinis – VDA.

* Finansų ministerijos skaičiavimai.

- **Alkoholio vartojimas**

Duomenys apie vieno Lietuvos gyventojo vidutiniškai per metus suvartojamą legalaus alkoholio kiekį rodo, kad 2017–2019 metais alkoholio suvartojimas gana ženkliai mažėjo, 2020–2021 metais ėmė augti, o 2022 metais vėl sumažėjo ir grįžo į 2019 metų lygį.

3 lentelė. Vieno gyventojo legalaus alkoholio suvartojimas, litrais ir proc.

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.
Vieno 15 metų ir vyresnio gyventojo absoliutaus (100 proc.) alkoholio suvartojimas, litrais	13,6	12,4	11,3	11,2	11,4	12,1	11,2
Pokytis, proc.		**–8,8**	**–8,9**	**–0,9**	**1,8**	**6,1**	**–7,4**

Šaltinis – VDA.

- **Akcizų pajamos už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus**

2017–2023 metais vykdytas akcizų didinimas ir alkoholinių gėrimų prieinamumo ribojimas prisidėjo prie mažėjančio alkoholinių gėrimų vartojimo ir, nepaisant mažėjančio vartojimo, didesnių pajamų iš akcizų už alkoholinius gėrimus surinkimo.

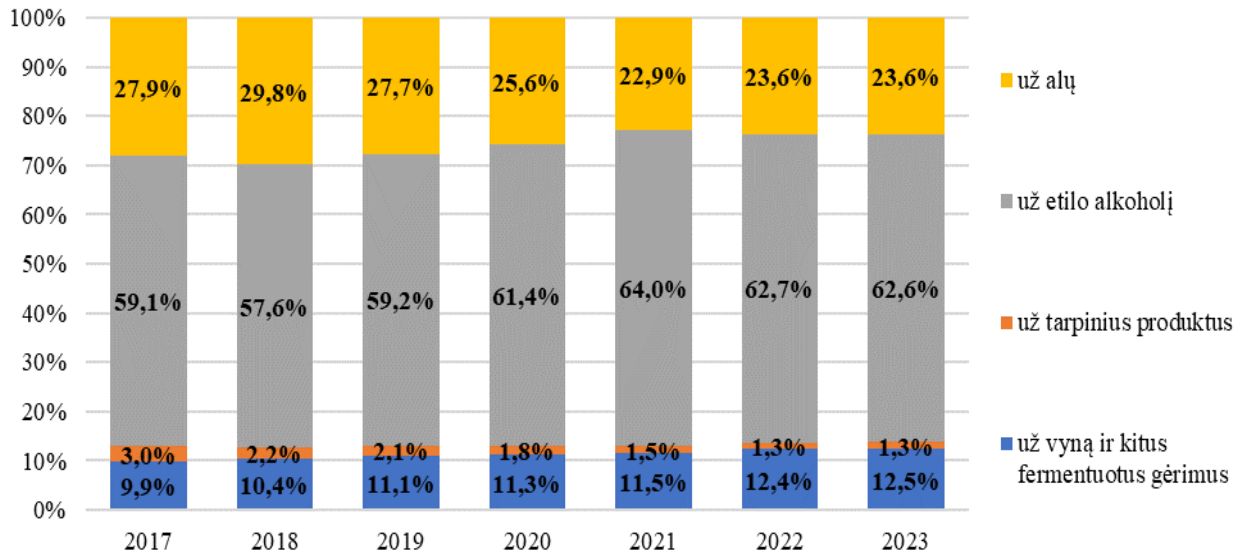
4 lentelė. Biudžeto pajamos iš akcizų, mln. eurų

Pajamos iš akcizų	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.
už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus, iš VISO	**317,2**	**340,4**	**362,7**	**384,0**	**425,1**	**438,6**	**450,5**
Pokytis, mln. eurų	**+53,4**	**+23,1**	**+22,3**	**+21,3**	**+41,1**	**+13,6**	**+11,8**
Pokytis, proc.	***20,3%***	***7,3%***	***6,5%***	***5,9%***	***10,7%***	***3,2%***	***2,7%***
už vyną ir kitus fermentuotus gėrimus	31,5	35,6	40,2	43,2	49,1	54,3	56,2
Pokytis, mln. eurų	**+10,2**	**+4,0**	**+4,7**	**+3,0**	**+5,9**	**+5,2**	**+1,9**
Pokytis, proc.	***47,8%***	***12,7%***	***13,2%***	***7,4%***	***13,6%***	***10,6%***	***3,5%***
už tarpinius produktus	9,6	7,3	7,5	6,8	6,6	5,8	5,8
Pokytis, mln. eurų	**–3,3**	**–2,3**	**+0,2**	**–0,7**	**–0,2**	**–0,8**	**+0,1**
Pokytis, proc.	***–25,9%***	***–23,5%***	***2,1%***	***–9,3%***	***–3,2%***	***–12,5%***	***1,1%***
už etilo alkoholį	187,5	196,0	214,5	235,6	272,0	275,0	282,2
Pokytis, mln. eurų	**+12,9**	**+8,5**	**+18,5**	**+21,1**	**+36,4**	**+3,0**	**+7,1**
Pokytis, proc.	***7,4%***	***4,5%***	***9,5%***	***9,8%***	***15,4%***	***1,1%***	***2,6%***
už alų	88,6	101,5	100,4	98,4	97,4	103,6	106,3
Pokytis, mln. eurų	**+33,7**	**+12,9**	**–1,1**	**–2,0**	**–1,0**	**+6,1**	**+2,7**
Pokytis, proc.	***61,3%***	***14,6%***	***–1,0%***	***–2,0%***	***–1,0%***	***6,3%***	***2,6%***

Šaltinis – suvestiniai VMI ir muitinės pajamų surinkimo duomenys.

Pajamų iš akcizų augimą daugiausia lėmė didžiausią pajamų dalį sudaranti etilo alkoholio grupė, nulemianti apie 60 procentų akcizų pajamų už alkoholinius gėrimus.

2 grafikas. Pajamų iš akcizų už alkoholinius gėrimus struktūra, proc.

- **Alkoholinių gėrimų įperkamumo pokyčiai**

Po ženklaus akcizų tarifų padidinimo 2017 metais sumažėjęs alkoholinių gėrimų įperkamumas[1] 2018 metais vėl ėmė augti ir kasmet augo gana sparčiai, ypač vyno ir alaus – tų gėrimų, kuriems akcizų tarifai nebuvo didinti. Nuo 2021 metų, kai alkoholinių gėrimų kainos didėjo gerokai sparčiau, nei galėjo didėti dėl mokestinių veiksnių, įperkamumo augimo tempai ėmė lėtėti, o alaus įperkamumas 2022–2023 metais sumažėjo.

5 lentelė. Alkoholinių gėrimų įperkamumas

Stambiausias alkoholinių gėrimų grupes reprezentuojantys gėrimai	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.*
Lietuvoje pagaminta degtinė, kiekis l	52	50	52	57	58	64	65	67
Pokytis proc.		**–3,8%**	**4,0%**	**9,6%**	**1,8%**	**10,3%**	**1,6%**	**3,1%**
Nespirituotas vynuogių vynas, kiekis l	75	81	90	103	115	126	129	136
Pokytis, proc.		**8,0%**	**11,1%**	**14,4%**	**11,7%**	**9,6%**	**2,4%**	**5,4%**
Lietuvoje pagamintas alus, kiekis l	418	355	364	407	452	496	487	474
Pokytis, proc.		**–15,1%**	**2,5%**	**11,8%**	**11,1%**	**9,7%**	**–1,8%**	**–2,7%**

Šaltinis – VDA.
* Finansų ministerijos skaičiavimai.

- **Akcizų tarifai kaimyninėse Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėse ir Estijoje**

Palyginus Lietuvoje 2024 metais galiojantį alkoholinių gėrimų apmokestinimą su Latvija ir Lenkija, matyti, kad iš esmės Lietuvoje akcizų tarifai yra didžiausi.

6 lentelė. Lietuvoje ir kaimyninėse ES valstybėse bei Estijoje taikomi akcizų tarifai ir mokestiniai skirtumai kainoje

Alkoholinių gėrimų grupė	Valstybė	Akcizų tarifai 2024 m., EUR/HTL*	Mokesčiai (akcizai ir pridėtinės vertės mokestis nuo akcizų) kainoje, Eur/0,5 litro**	Kainos skirtumas dėl mokesčių, palyginti su Lietuva, Eur/0,5 litro
Etilo alkoholis, 100 proc.	Lietuva	2467	5,67	
	Latvija	1862	4,28	–1,39
	Estija	1975	4,58	–1,09
	Lenkija	1741	4,07	–1,60
Alus, 1 proc.	Lietuva	9,46	0,29	
	Latvija	9,00	0,27	–0,01
	Estija	13,34	0,41	+0,12
	Lenkija	5,95	0,18	–0,10
Vynas iki 8,5 proc. (Latvijoje, Estijoje iki 6 proc.)	Lietuva	109	0,66	
	Latvija	122	0,74	+0,08
	Estija	66,52	0,41	–0,25
	Lenkija	48,27	0,30	–0,36

[1] Alkoholinių gėrimų įperkamumas, skaičiuojant, kiek litrų gėrimo galima įsigyti už vieną vidutinį darbo užmokestį (neto).

Alkoholinių gėrimų grupė	Valstybė	Akcizų tarifai 2024 m., EUR/HTL*	Mokesčiai (akcizai ir pridėtinės vertės mokestis nuo akcizų) kainoje, Eur/0,5 litro**	Kainos skirtumas dėl mokesčių, palyginti su Lietuva, Eur/0,5 litro
Fermentuoti gėrimai iki 8,5 proc. (Latvijoje, Estijoje iki 6 proc., Lenkijoje iki 5,5 proc.(tik obuolių ir kriaušių sidrams))	Lietuva	109	0,66	
	Latvija	70	0,42	–0,24
	Estija	66,52	0,41	–0,25
	Lenkija	22,19	0,14	–0,52
Vynas ir fermentuoti gėrimai virš 8,5 proc. (Latvijoje, Estijoje virš 6 proc.)	Lietuva	219	1,32	
	Latvija	122	0,74	–0,59
	Estija	155,21	0,95	–0,02
	Lenkija	48,27	0,30	–1,03
Tarpiniai produktai iki 15 proc.	Lietuva	234	1,42	
	Latvija	122	0,74	–0,68
	Estija	303,8	1,85	+0,44
	Lenkija	97,01	0,60	–0,82
Tarpiniai produktai virš 15 proc.	Lietuva	333	2,01	
	Latvija	203	1,23	–0,79
	Estija	303,8	1,85	–0,16
	Lenkija	97,01	0,60	–1,42

* Latvija ir Lenkija smulkiesiems visų alkoholinių gėrimų gamintojams taiko per pusę mažesnius tarifus. Akcizų tarifai Lenkijoje zlotais perskaičiuoti į eurus taikant 2024 m. sausio 2 d. valiutos kursą.
** Etilo alkoholio kategorijoje mokesčiai apskaičiuoti 38 proc. stiprumo stipriajam gėrimui, alaus kategorijoje – 5 proc. stiprumo alui.

Pažymėtina, kad visos Lietuvos kaimyninės šalys ir Estija 2025–2026 metais planuoja didinti akcizų tarifus: Latvija etilo alkoholiui – po 5 procentus, kitiems alkoholiniams gėrimams – po 10 procentų, Estija visiems alkoholiniams gėrimams – po 5 procentus, Lenkija taip pat visiems alkoholiniams gėrimams (išskyrus sidrus) – po 5 procentus (konkretūs planuojami akcizų tarifai pateikti 10 lentelėje).

- **Silpnesniems alkoholiniams gėrimams taikomos lengvatos**

Šiuo metu Lietuvoje lengvatiniai akcizų tarifai taikomi vyno ir kitų fermentuotų gėrimų iki 8,5 procento ir tarpinių produktų iki 15 procentų stiprumo grupėms. Pirmai grupei priklauso sidrai (sudaro didžiąją dalį grupės) ir kiti silpni fermentuoti gėrimai bei vynai iš šviežių vynuogių. Dauguma ES valstybių šiai grupei taiko lengvatą (mažesnį akcizų tarifą nei vyno ir kitų fermentuotų gėrimų virš 8,5 procento stiprumo grupei). Antrai lengvatinei grupei priklauso aromatizuoti, likeriniai vynai ir vyno gėrimai (įskaitant vermutą). Standartiniu tarifu apmokestinamai tarpinių produktų virš 15 procentų stiprumo grupei priklauso pastiprinti (spirituoti) vynai. **Tarpiniams produktams taikomo akcizų tarifo nediferencijuoja** (produktams iki 15 procentų stiprumo taiko tokį patį akcizų tarifą kaip ir tarpiniams produktams virš 15 procentų stiprumo) **daugiau nei pusė** (14) ES valstybių (**Lenkija, Estija**, Austrija, Čekija, Bulgarija, Kipras, Malta, Vengrija, Italija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija, dalinai Airija ir Belgija (putojantiems tarpiniams produktams).

Siūlomas akcizų tarifų didinimo 2025–2027 metais planas

Atsižvelgiant į alkoholio rinkos tendencijas ir į kaimyninių ES valstybių akcizų politiką, Įstatymo projektu siūlomas nuosaikus – išlaikantis vykdomos akcizų politikos tęstinumą (panašų akcizų didinimo tempą kaip praeityje) ir neišsiskirianti, palyginti su kaimyninių valstybių numatomais akcizų politikos pokyčiais, – akcizų tarifų didinimas:

- stipresniems gėrimams (etilo alkoholiui, tarpiniams produktams virš 15 procentų stiprumo) – kasmet po 5 procentus,
- silpnesniems gėrimams (vynui ir kitiems fermentuotiems gėrimams, alui) – po 10 procentų,
- tarpiniams produktams iki 15 procentų stiprumo – po 18 procentų, siekiant palaipsniui per 3 metus panaikinti jiems taikomą lengvatą (žr. 7 lentelę).

Numatomi skirtingi tarifų didinimo tempai dėl 1) skirtingo jautrumo nelegaliai rinkai (įprastai namų sąlygomis nelegaliai gaminami ar įvežami falsifikuoti būtent stiprieji gėrimai), 2) didesnės rizikos, kad stiprieji gėrimai bus legaliai atsivežami iš kitų šalių (didesnė paskata įsivežti iš kaimyninių šalių dėl didesnio kainų atotrūkio bei ilgesnio galiojimo termino), 3) akcizų dalis stipriųjų gėrimų kainoje yra didesnė (apie 50 procentų) nei silpnesnių gėrimų kainoje (apie 20 procentų) ir akcizų padidėjimas kainą padidina didesne apimtimi.

Lengvatos tarpinių produktų iki 15 procentų stiprumo grupei, kurios rinkos dalis nesiekia pusės procento visų alkoholinių gėrimų rinkos, panaikinimas (t. y. vieno akcizų tarifo nustatymas tarpinių produktų grupei, nepriklausomai nuo gėrimo stiprumo) padarytų paprastesnį administravimą ir atitiktų ES valstybėse paplitusią praktiką.

Pažymėtina, kad, vertinant akcizų didinimo poveikį vartojimui ir pajamoms, svarbu vertinti ne vien akcizų tarifo pasikeitimo dydį, bet ir poveikį alkoholinių gėrimų kainai, nes akcizai atskirų gėrimų kainoje sudaro skirtingą dalį. Dėl mokestinių veiksnių 0,5 l stipraus gėrimo (turinčio etilo alkoholio – degtinės, viskio, likerių, alkoholinių kokteilių, aperityvų ir pan.) galėtų brangti vidutiniškai kasmet po 0,29 euro, tarpiniai produktai virš 15 procentų stiprumo – 0,11 euro, iki 15 procentų stiprumo – 0,31 euro, vynas ir kiti fermentuoti gėrimai virš 8,5 procento stiprumo – 0,15 euro, iki 8,5 procento stiprumo – 0,07 euro, alus – 0,03 euro.

7 lentelė. Etilo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams taikomų akcizų tarifų didinimo 2025–2027 metais planas, nuo atitinkamų metų sausio 1 d., ir mokestinis poveikis kainai

Alkoholinių gėrimų grupės		2024 m.	2025 m.	2026 m.	2027 m.
Vynas ir kiti fermentuoti gėrimai iki 8,5 proc. stiprumo	**Akcizų tarifas, EUR/HTL**	**109**	**120**	**132**	**145**
	Tarifo pokytis, proc.		***10,1%***	***10,0%***	***9,8%***
	Mokestinis poveikis kainai, Eur/0,5 l		+0,07	+0,07	+0,08
Vynas ir kiti fermentuoti gėrimai virš 8,5 proc. stiprumo	**Akcizų tarifas, EUR/HTL**	**219**	**241**	**265**	**292**
	Tarifo pokytis, proc.		***10,0%***	***10,0%***	***10,2%***
	Mokestinis poveikis kainai, Eur/0,5 l		+0,13	+0,15	+0,16
Tarpiniai produktai iki 15 proc. stiprumo	**Akcizų tarifas, EUR/HTL**	**234**	**276**	**326**	**386**
	Tarifo pokytis, proc.		***17,9%***	***18,1%***	***18,4%***
	Mokestinis poveikis kainai, Eur/0,5 l		+0,25	+0,30	+0,36
Tarpiniai produktai virš 15 proc. stiprumo	**Akcizų tarifas, EUR/HTL**	**333**	**350**	**368**	**386**
	Tarifo pokytis, proc.		***5,1%***	***5,1%***	***4,9%***
	Mokestinis poveikis kainai, Eur/0,5 l		+0,10	+0,11	+0,11
Etilo alkoholis	**Akcizų tarifas, EUR/HTL 100 proc. alkoholio**	**2 467**	**2 590**	**2 720**	**2 856**
	Tarifo pokytis, proc.		***5,0%***	***5,0%***	***5,0%***
	Mokestinis poveikis kainai, Eur/0,5 l (37 % stiprumo gėrimo)		+0,27	+0,29	+0,30
Alus	**Akcizų tarifas, EUR/HTL 1 proc. alkoholio**	**9,46**	**10,41**	**11,45**	**12,60**
	Tarifo pokytis, proc.		***10,0%***	***10,0%***	***10,0%***

	Mokestinis poveikis kainai, Eur/0,5 l (5,2 proc. stiprumo gėrimo)		+0,03	+0,03	+0,04

Siūlomas akcizų didinimo planas prisidėtų prie sveikatingumo tikslų – alkoholinių gėrimų įperkamumo augimo tempo mažinimo ir atitinkamai gėrimų vartojimo mažėjimo (žr. 8 lentelę), taip pat lemtų skirtinguose gėrimuose esančio 1 laipsnio alkoholio apmokestinimo akcizais skirtumų mažėjimą, t. y., matuojant palyginamais dydžiais, kitų alkoholinių gėrimų grupių 1 laipsnio alkoholio apmokestinimas akcizais artėtų prie etilo alkoholio (žr. 9 lentelę).

8 lentelė. Alkoholinių gėrimų įperkamumo prognozė, skaičiuojant, kiek litrų gėrimo galima įsigyti už vieną vidutinį darbo užmokestį (neto)*

Pagrindinės alkoholinių gėrimų grupės	2023 m.	2024 m.	2025 m.	2026 m.
Lietuvoje pagaminta degtinė	66,6	68,5	69,5	70,5
Pokytis, proc.		*2,8%*	*1,5%*	*1,4%*
Nespirituotas vynuogių vynas	135,5	141,3	143,7	146,0
Pokytis, proc.		*4,2%*	*1,8%*	*1,6%*
Lietuvoje pagamintas alus	474,3	497,1	508,8	519,8
Pokytis, proc.		*4,8%*	*2,3%*	*2,2%*

* Finansų ministerijos skaičiavimai.

9 lentelė. Atskirų alkoholinių gėrimų 1 laipsnio apmokestinimo palyginimas

Alkoholinių gėrimų grupė	Akcizų už 1 laipsnį alkoholio dydis, EUR/HTL*				1 laipsnio etilo alkoholio apmokestinimo akcizais santykis su kitais alkoholiniais gėrimais, kartais			
	2024m.	2025m.	2026m.	2027m.	2024m.	2025m.	2026m.	2027m.
Etilo alkoholis	**24,67**	**25,90**	**27,20**	**28,56**				
Tarpiniai produktai virš 15 proc. stiprumo	16,24	17,07	17,95	18,83	1,52	1,52	1,52	1,52
Vynas ir kiti fermentuoti gėrimai virš 8,5 proc. stiprumo	18,72	20,60	22,65	24,96	1,32	1,26	1,20	1,14
Tarpiniai produktai iki 15 proc. stiprumo	16,03	18,90	22,33	26,44	1,54	1,37	1,22	1,08
Vynas ir kiti fermentuoti gėrimai iki 8,5 proc. stiprumo	16,77	18,46	20,31	22,31	1,47	1,40	1,34	1,28
Alus	9,46	10,41	11,45	12,60	2,61	2,49	2,38	2,27

* Apskaičiuota remiantis VMI duomenimis apie vidutinį alkoholinių gėrimų grupės stiprumą 2023 m.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje jau šiuo metu alkoholinių gėrimų apmokestinimo lygis daugeliu atvejų viršija kaimyninių ES valstybių lygį, siūlomas tolesnis akcizų tarifų didinimas panašiu tempu, kaip numatyta kaimyninėse valstybėse. Siūlomų etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų akcizų tarifų palyginimas su Lenkija, Latvijos ir Estijos planais pateikiamas 10 lentelėje.

10 lentelė. Akcizų tarifų didinimo planai Lietuvoje ir kaimyninėse ES valstybėse bei Estijoje

Alkoholinių gėrimų grupė	Valstybė	Akcizų tarifai*, EUR/HTL		
		2024 m.	2025 m.	2026 m.
Etilo alkoholis, 100 proc.	Lietuva	2467	2590	2720
	Latvija	1862	1955	2053
	Estija	1975	2074	2178
	Lenkija	1741	1828	1920
Alus, 1 proc.	Lietuva	9,46	10,41	11,45
	Latvija	9,00	9,80	10,80
	Estija	13,34	14,00	14,70

Alkoholinių gėrimų grupė	Valstybė	Akcizų tarifai*, EUR/HTL		
		2024 m.	2025 m.	2026 m.
	Lenkija	5,95	6,25	6,56
Vynas iki 8,5 proc. (Latvijoje, Estijoje iki 6 proc.)	Lietuva	109	120	132
	Latvija	122	134	148
	Estija	66,52	69,84	73,34
	Lenkija	48,27	50,79	53,31
Fermentuoti gėrimai iki 8,5 proc. (Latvijoje, Estijoje iki 6 proc., Lenkijoje iki 5,5 proc. (tik obuolių ir kriaušių sidrams))	Lietuva	109	120	132
	Latvija	70	77	85
	Estija	66,52	69,84	73,34
	Lenkija	22,19	22,19	22,19
Vynas ir fermentuoti gėrimai virš 8,5 proc. (Latvijoje, Estijoje virš 6 proc.)	Lietuva	219	241	265
	Latvija	122	134	148
	Estija	155,21	162,97	171,12
	Lenkija	48,27	50,79	53,31
Tarpiniai produktai iki 15 proc.	Lietuva	234	276	326
	Latvija	122	134	148
	Estija	303,80	319,00	334,95
	Lenkija	97,01	101,81	106,85
Tarpiniai produktai virš 15 proc.	Lietuva	333	350	368
	Latvija	203	222	244
	Estija	303,80	319,00	334,95
	Lenkija	97,01	101,81	106,85

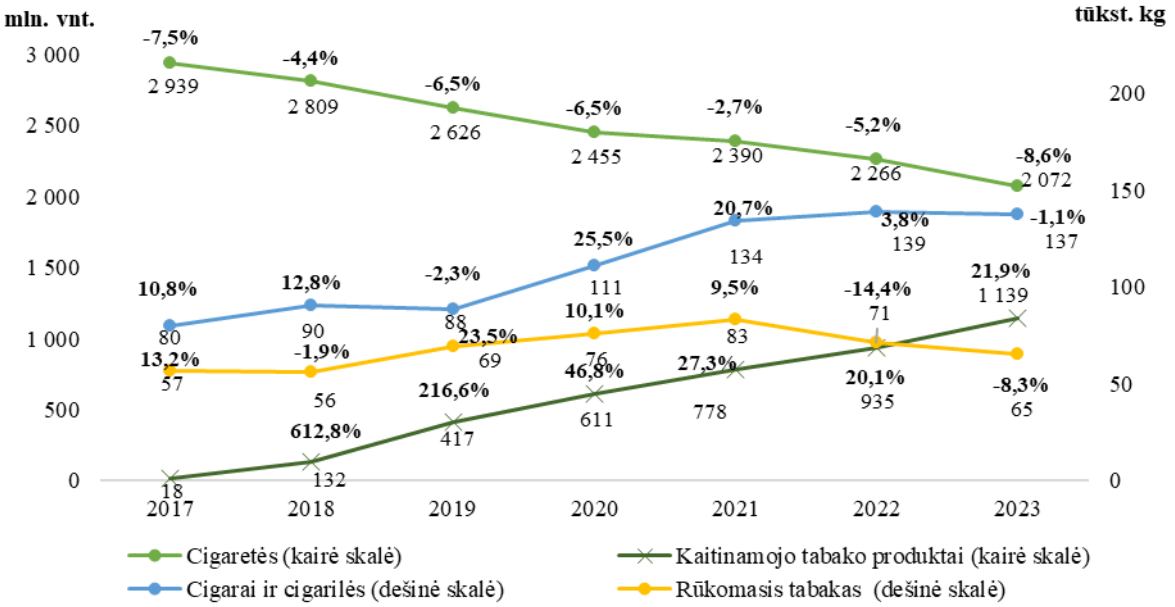
* Latvija ir Lenkija smulkiesiems visų alkoholinių gėrimų gamintojams taiko per pusę mažesnius tarifus.
Akcizų tarifai Lenkijoje zlotais perskaičiuoti į eurus taikant 2024 m. sausio 2 d. valiutos kursą.

Veiksniai, vertinti rengiant akcizų tarifų <u>tabako produktams ir jiems alternatyviems produktams</u> didinimo 2025–2027 metais planą

- **Pardavimų ir rinkos struktūros pokyčiai**

Duomenys apie tabako produktų pardavimų didmeninėje rinkoje kitimą 2017–2023 metais rodo, kad šiuo laikotarpiu cigarečių pardavimai nuolat mažėjo (vidutiniškai po 6 procentus kasmet), tuo pačiu metu populiarėjo joms alternatyvūs produktai: cigarai ir cigarilės, rūkomasis tabakas (nuo 2022 metų jo populiarumas ėmė mažėti), o ypač – kaitinamojo tabako produktai, rinkoje atsiradę 2017 metais.

3 grafikas. Tabako produktų pardavimų dinamika 2017–2023 metais, mln. vnt., tūkst. kg ir proc.

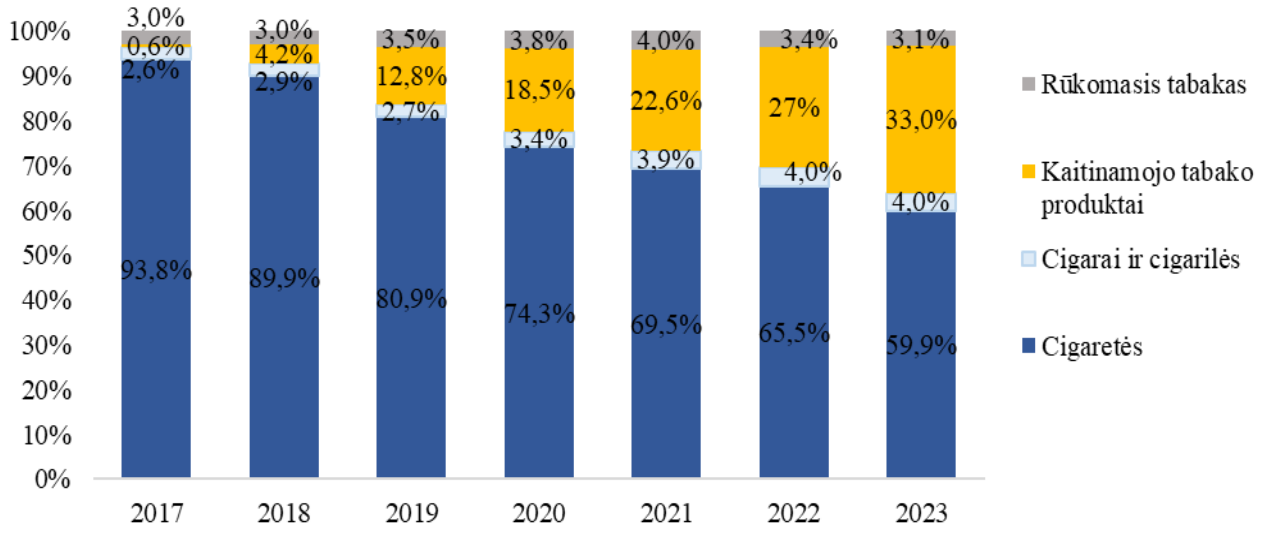

* Metiniai pardavimų duomenys atitinka pajamų gavimo laikotarpį. Pavyzdžiui, 2023 metų duomenys atspindi 2022 metų gruodžio–2023 metų lapkričio pardavimus.
Šaltinis – VMI.

Vertinant nuo 2019 metų akcizais apmokestinto dar vieno tabako produktams alternatyvaus produkto – elektroninių cigarečių skysčio – pardavimus matyti, iki 2023 metų jo pardavimai augo (2021 metais, palyginti su 2020 metais, – 3,6 karto, 2022 metais, palyginti su 2021 metais, – 4,7 procento), tačiau 2023 metais, palyginti su 2022 metais, sumažėjo 9,2 procento.

Tabako produktų rinkos struktūra ir jos pokyčiai 2017–2023 metais rodo, kad didžiausią rinkos dalį užėmusių tabako produktų – cigarečių – rinkos dalis traukėsi kasmet ir per 6 metus susitraukė daugiau nei trečdaliu (nuo 93,8 iki 59,9 procento). Nagrinėjamu laikotarpiui atitinkamai išaugo kaitinamojo tabako produktų (nuo 0,6 iki 33 procentų), cigarų ir cigarilių (nuo 2,6 iki 4 procentų), rūkomojo tabako (nuo 3 iki 3,1 procento) rinkos dalys.

4 grafikas. Tabako produktų rinkos struktūra

Šaltinis – Finansų ministerijos skaičiavimai[2].

[2] Cigarų ir cigarilių pardavimai kilogramais perskaičiuoti į vienetus (remiantis administraciniais duomenimis apie vidutinį cigarilėse ir cigaruose esantį tabako svorį, 1 vienete yra apie 1 g tabako), rūkomojo tabako kiekiai kilogramais

Augant kaitinamojo tabako produktų pardavimams, panašia apimtimi mažėjo cigarečių pardavimai. Tikėtina, kad kaitinamojo tabako produktų rinkos augimo pagrindinė priežastis yra šių produktų savybių nulemtas tiesioginis pakeičiamumas, palyginti su cigaretėmis, taip pat konkurencinga kaina dėl daugiau nei per pusę mažesnių akcizų, negu taikoma cigaretėms.

11 lentelė. Cigarečių ir kaitinamojo tabako lazdelių kainų ir apmokestinimo palyginimas

Produktas	2023 m. vidutinė mažmeninė kaina, Eur/20 vnt.	Akcizų dalis kainoje, proc.	Kaitinamojo tabako lazdelių akcizų dalis nuo cigarečių akcizų, proc.
Kaitinamojo tabako lazdelės (be aparato)	4,18	28,8%	
Visos cigaretės	4,46	60,8%	44,4%
Vidutinio segmento populiariausios cigaretės	4,63	59,4%	43,8%
Pigiausios cigaretės (taikomas minimalus akcizas)	3,92	66,3%	46,3%

Kainų šaltiniai VDA ir VMI; skaičiavimai – Finansų ministerijos.

- **Tabako gaminių vartojimas**

Duomenys apie vieno Lietuvos gyventojo vidutiniškai per metus suvartojamą legalių tabako gaminių kiekį rodo, kad 2017–2020 metais suvartojimas mažėjo, tačiau nuo 2021 metų ėmė augti.

12 lentelė. Vidutiniškai per metus suvartojamas mažmeninėje prekyboje ir maitinimo įmonėse įsigytų tabako gaminių, perskaičiuotų į cigaretes, kiekis, tenkantis vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui, vnt. ir proc.

Rodiklis	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.
Legalių tabako gaminių suvartojimas, vnt.	1 284	1 202	1 164	1 145	1 128	1 233	1 250
Pokytis, proc.		**–6,4%**	**–3,2%**	**–1,6%**	**–1,5%**	**9,3%**	**1,4%**

Šaltinis – VDA.

- **Akcizų pajamos už tabako produktus ir elektroninių cigarečių skystį**

Vertinant surenkamas akcizų pajamas už tabako produktus ir elektroninių cigarečių skystį, matyti, kad 2018–2023 metais akcizų pajamos kasmet augo, o pajamų pokytį per nagrinėjamą laikotarpį daugiausia lėmė kaitinamojo tabako produktų grupė, kuri dėl augančių pardavimų ir didinamų akcizų tarifų kasmet ėmė sudaryti vis didesnę visų pajamų dalį. Kartu akcizų pajamų už cigaretes – užimančių didžiausią dalį akcizų pajamų – surinkimas padidėjo nežymiai dėl krentančių pardavimų.

13 lentelė. Pajamos iš akcizų už tabako produktus ir elektroninių cigarečių skystį, mln. eurų

Pajamos iš akcizų	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.
už tabako produktus ir elektroninių cigarečių skystį, iš viso	**283,6**	**292,1**	**296,8**	**308,3**	**326,0**	**350,7**	**377,4**
Pokytis, mln. eurų		**+8,5**	**+4,7**	**+11,5**	**+17,8**	**+24,6**	**+26,8**
Pokytis, proc.		***3,0%***	***1,6%***	***3,9%***	***5,8%***	***7,6%***	***7,6%***
už cigaretes	277,2	283,1	279,0	275,4	283,0	285,3	285,7
Pokytis, mln. eurų		+5,9	–4,1	–3,7	+7,6	+2,3	+0,5

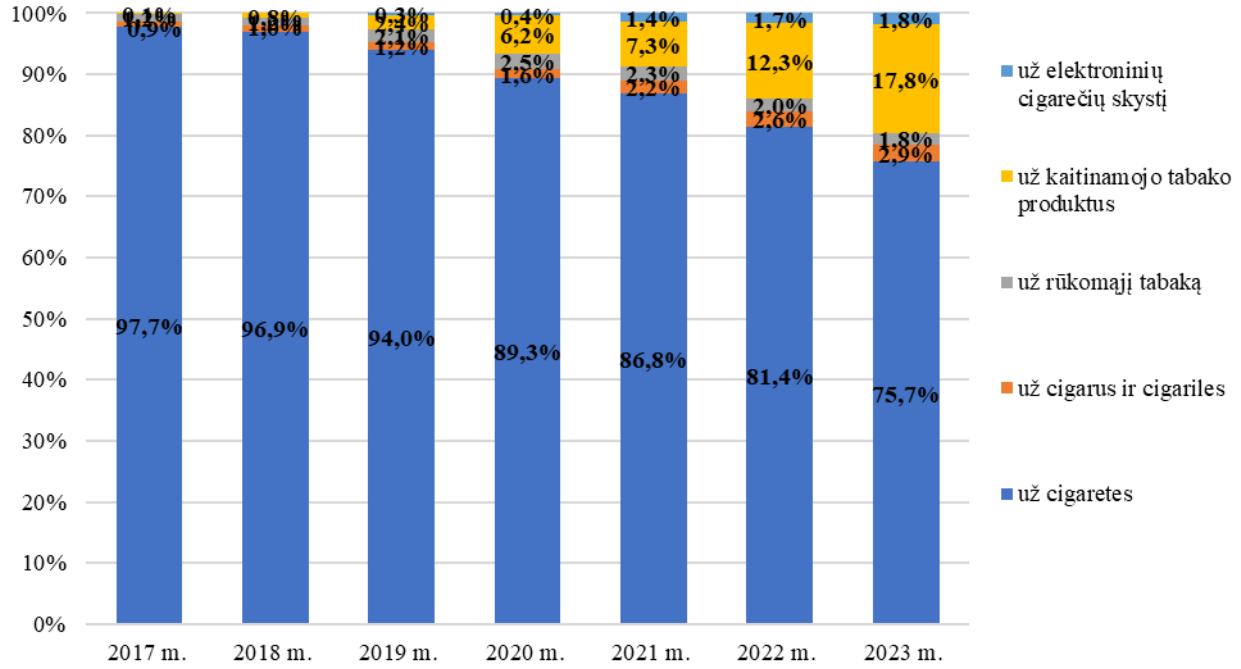
perskaičiuoti į cigarečių analogus vienetais (remiantis administracine informacija apie cigaretėse esančio tabako svorį, darant prielaidą, kad 1 cigaretei pagaminti vidutiniškai reikia 0,6 g tabako). Kaitinamojo tabako produkto 1 lazdelė prilyginta vienai cigaretei.

Pokytis, proc.		***2,1%***	***–1,4%***	***–1,3%***	***2,8%***	***0,8%***	***0,2%***
už cigarus ir cigariles	2,57	3,06	3,5	4,9	7,3	9,1	10,8
Pokytis, mln. eurų		+0,5	+0,4	+1,4	+2,4	+1,8	+1,7
Pokytis, proc.		***19,1%***	***13,7%***	***40,1%***	***49,7%***	***24,8%***	***18,5%***
už rūkomąjį tabaką	3,5	3,5	4,7	7,8	7,4	7,1	7,0
Pokytis, mln. eurų		–0,04	+1,3	+1,5	–0,3	–0,3	–0,2
Pokytis, proc.		***–1,0%***	***36,7%***	***23,5%***	***–4,3%***	***–4,3%***	***–2,2%***
už kaitinamojo tabako produktus	0,3*	2,5*	8,7*	19,0	23,8	43,2	67,1
Pokytis, mln. eurų		+2,1	+6,2	+11,9	+4,7	+19,4	+23,9
Pokytis, proc.		***619,3%***	***250,4%***	***167,3%***	***24,9%***	***81,8%***	***55,4%***
už elektroninių cigarečių skystį			0,8	1,3	4,6	6,0	6,8
Pokytis, mln. eurų				+0,4	+3,3	+1,4	+0,8
Pokytis, proc.				***50,1%***	***263,2%***	***30,6%***	***14,2%***

Šaltinis – suvestiniai VMI ir muitinės pajamų surinkimo duomenys.
* Pajamos išskaičiuotos iš deklaracijų duomenų, nes tik 2019 m. kovo 1 d. šie produktai išskirti kaip atskira kategorija.

Pajamų struktūros pokyčiai rodo, kad cigarečių dalis kasmet gana sparčiai mažėjo (per 6 metus susitraukė beveik ketvirtadaliu nuo 97,7. iki 75,7 procento), o pajamų už kitus produktus augo dalis, ypač už kaitinamojo tabako produktus.

5 grafikas. Pajamų iš akcizų struktūra, proc.

- **Tabako produktų įperkamumo pokyčiai**

Nors 2018–2023 metų akcizų tarifai cigaretėms buvo didinami kasmet po 6–7 procentus, tačiau cigarečių įperkamumas šiuo laikotarpiu augo. Cigaretėms alternatyvaus kaitinamojo tabako produktų įperkamumas taip pat augo, o prie to prisidėjo rinkos dalyvių kainodara: nors 2022–2023 metais akcizai šiems produktams buvo didinti sparčiau nei cigaretėms – po 32 procentus, tačiau akcizų didėjimas ne visa apimtimi atsispindėjo kainoje.

14 lentelė. Cigarečių ir kaitinamojo tabako lazdelių įperkamumas, skaičiuojant, kiek pakelių po 20 vnt. galima įsigyti už vieną vidutinį darbo užmokestį (neto)*

Produktas	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.

Cigaretės	208	213	230	243	254	269	280
Pokytis, proc.		**2,6%**	**8,1%**	**5,5%**	**4,4%**	**6,0%**	**4,2%**
Kaitinamojo tabako lazdelės					268	286	299
Pokytis, proc.						**6,7%**	**4,5%**

* Finansų ministerijos skaičiavimai, remiantis VMI ir VDA duomenimis.

- **Akcizų tarifai kaimyninėse ES valstybėse ir Estijoje**

2024 metais didesnius nei Lietuvoje akcizų tarifus cigaretėms taiko Latvija ir Estija, cigarams ir cigarilėms – Lenkija, Latvija ir Estija; mažesnius nei Lietuvoje akcizų tarifus elektroninių cigarečių skysčiui, kaitinamojo tabako produktams ir rūkomajam tabakui taiko Lenkija, Latvija ir Estija. Palyginti su Lietuva, mažesni akcizai Lenkijoje taikomi cigaretėms.

Visos Lietuvos kaimyninės valstybės ir Estija 2025–2026 metais planuoja kasmet didinti akcizų tarifus: Lenkija visiems tabako produktams – po 10 procentų, Latvija cigaretėms, rūkomajam tabakui, kaitinamojo tabako produktams ir tabako pakaitalams – po 10 procentų, cigarams ir cigarilėms – vidutiniškai po 20 procentų, elektroninių cigarečių skysčiui – po 20 procentų, Estija – visiems tabako produktams ir elektroninių cigarečių skysčiui – po 5 procentus (konkretūs planuojami dydžiai pateikti 18 lentelėje).

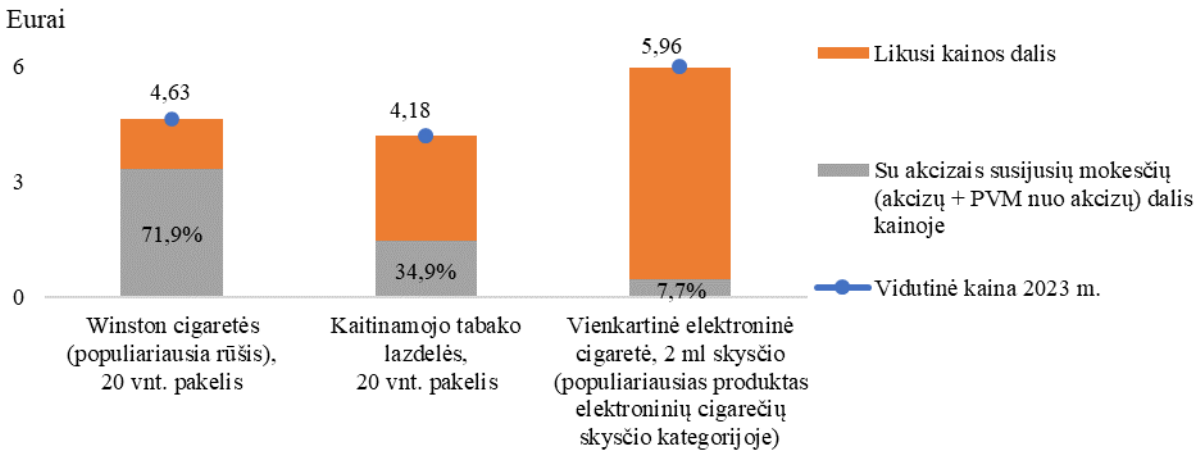
Siūlomas akcizų tarifų didinimo 2025–2027 metais planas

Atsižvelgiant į tabako rinkos Lietuvoje specifiką ir tendencijas, Įstatymo projektu siūlomas į tabako ir alternatyvių produktų pakaitumo galimybių mažinimą orientuotas, bet kartu išlaikantis vykdomos akcizų politikos tęstinumą (panašų akcizų didinimo tempą kaip praeityje) ir siekiantis teigiamo fiskalinio poveikio akcizų tarifų didinimas:

- cigaretėms po 7 procentus. Atsižvelgiant į tabako rinkos tendencijas, tikėtina, kad, net ir nekeičiant akcizų tarifų, cigarečių pardavimai kasmet ir toliau kristų, o alternatyvių produktų (ypač kaitinamojo tabako produktų) – atitinkamai augtų. Siūlomas akcizų didinimo tempas leistų didžiąja dalimi ar net visiškai kompensuoti mažėjančias pajamas dėl pardavimų apimčių mažėjimo;
- cigarams ir cigarilėms po 14 procentų, rūkomajam tabakui po 7,8 procento, kaitinamojo tabako ir jam alternatyviems produktams po 11 procentų, elektroninių cigarečių skysčiui po 30 procentų. Siekiant mažinti pakeičiamumo efektą, akcizų tarifus cigarams ir cigarilėms, rūkomajam tabakui ir kaitinamojo tabako produktams reikia didinti sparčiau nei cigaretėms, didinant tokiu tempu, kad jų kainų augimas būtų panašus į cigarečių brangimą, ir mažėtų apmokestinimo atotrūkis (žr. 15 lentelę).

Vertinant elektroninių cigarečių skysčio apmokestinimo pasiūlymą (po 30 procentų kasmet), svarbu atsižvelgti į tai, kad šiuo metu akcizų dalis šio produkto kainoje yra itin nedidelė – 2023 metų duomenimis, 10 kartų mažesnė nei cigarečių. Todėl, siekiant išvengti pakeičiamumo efekto, reikia numatyti, kad elektroninių cigarečių skysčio akcizų didinimo tempas lemtų panašius kainos pokyčius kaip kitų produktų kategorijų.

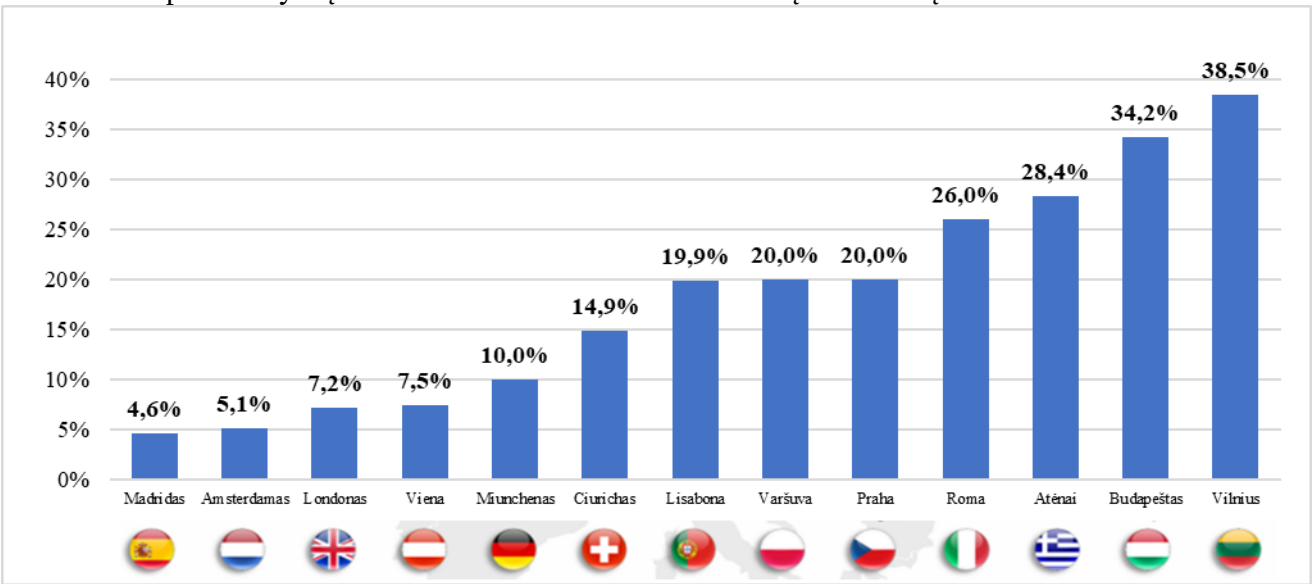
6 grafikas. Populiariausių produktų kaina ir akcizų dalis joje

Pasiūlymas kaitinamojo tabako produktų tarifą toliau didinti didesniu tempu nei tradicinių cigarečių (po 11 procentų kasmet, palyginti su 7 procentais kasmet) nulemtas siekio toliau mažinti atotrūkį tarp akcizų tarifo, taikomo tradicinėms cigaretėms ir joms pakaitiems kaitinamojo tabako produktams. Pasaulio sveikatos organizacija 2023 metų ataskaitoje[3] rekomenduoja, kol kaitinamojo tabako produkto gamintojų teiginys dėl šių produktų keliamos mažesnės žalos sveikatai[4] bus patvirtinti nepriklausomais tyrimais, jiems taikyti tokį patį tarifą, kaip ir tradicinėms cigaretėms.

Be to, kaitinamojo tabako produktų pozicija rūkomųjų produktų rinkoje Lietuvoje yra išskirtinė – kaitinamieji tabako produktai Lietuvoje užima didžiausią dalį tabako produktų rinkos, palyginti su kitomis ES valstybėmis, ir ji, tikėtina, turi tendenciją toliau augti. Tad sprendimai dėl akcizų dydžio šioje kategorijoje grindžiami tradicinių cigarečių pakaitumo aspektu ir siekiu išlaikyti nemažėjantį pajamų iš rūkomųjų produktų lygį, matuojant procentais nuo bendrojo vidaus produkto.

7 grafikas. Kaitinamojo tabako produktų rinkos dalys cigarečių ir kaitinamojo tabako produktų rinkose Europos valstybių didžiuosiuose miestuose 2023 metų III ketvirtį.

[3] Heated tobacco products: summary of research and evidence of health impacts. Geneva: World Health Organization; 2023: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/368022/9789240042490-eng.pdf?sequence=1.

[4] Akademinėje bendruomenėje nėra vieningo sutarimo, kad kaitinamieji produktai yra mažesnę riziką keliantys gaminiai, palyginti su įprastiniais tabako gaminiais. Kaitinamojo tabako produktuose yra priklausomybę sukeliančios medžiagos nikotino ir rūkymo metu išsiskiria cheminės medžiagos, įskaitant kelias nuodingąsias medžiagas. Be to, kaitinamojo tabako sistemos išskiriamame aerozolyje yra kitų kenksmingų medžiagų, kurių nėra cigarečių dūmuose, o tam tikrų kenksmingų medžiagų koncentracijos aerozolyje yra didesnės nei įprastinėse cigaretėse.

Šaltinis: Phillip Morris International, https://philipmorrisinternational.gcs-web.com/static-files/911cb3d8-9933-4c0a-922d-0072dc75f0aa.

15 lentelė. Tabako produktams ir jiems alternatyviems produktams taikomų akcizų tarifų didinimo 2025–2027 metais planas, nuo atitinkamų metų sausio 1 d., ir mokestinis poveikis kainai

Tabako produktų ir jiems alternatyvių produktų grupės		**2024 m.**	**2025 m.**	**2026 m.**	**2027 m.**
Cigaretės	**Minimalus akcizų tarifas, EUR/1000 vnt.**	**138**	**147,7**	**158,0**	**169,1**
	Tarifo pokytis, proc.		***7,0%***	***7,0%***	***7,0%***
	Mokestinis poveikis cigarečių, kurioms taikomas minimalus tarifas, kainai, EUR/20 vnt.		+0,23	+0,25	+0,27
	Specifinis akcizų tarifo elementas, EUR/1000 vnt.	**85,3**	**91,3**	**97,7**	**104,5**
	Tarifo pokytis, proc.		***7,0%***	***7,0%***	***7,0%***
	Vertybinis akcizų tarifo elementas, proc.	25%	25%	25%	25%
	Mokestinis poveikis vidutinei kainai, EUR/20 vnt.		+0,21	+0,23	+0,25
Cigarai ir cigarilės	**Akcizų tarifas, EUR/kg**	**95**	**108,3**	**123,5**	**140,8**
	Tarifo pokytis, proc.		***14,0%***	***14,0%***	***14,0%***
	Mokestinis poveikis kainai, Eur/20 g		+0,32	+0,37	+0,42
Rūkomasis ir neapdorotas tabakas	**Akcizų tarifas, EUR/kg**	**112,8**	**121,6**	**131,1**	**141,3**
	Tarifo pokytis, proc.		***7,8%***	***7,8%***	***7,8%***
	Mokestinis poveikis kainai, Eur/20 g		+0,21	+0,23	+0,25
Kaitinamojo tabako ir jam alternatyvūs produktai	**Akcizų tarifas, EUR/1000 vnt.**	**79,5**	**88,2**	**97,9**	**108,7**
	Tarifo pokytis, proc.		***10,9%***	***11,0%***	***11,0%***
	Mokestinis poveikis kainai, EUR/20 vnt.		+0,21	+0,23	+0,26
Elektroninių cigarečių skystis	**Akcizų tarifas, EUR/ml**	**0,25**	**0,33**	**0,43**	**0,56**
	Tarifo pokytis, proc.		***32,0%***	***30,3%***	***30,2%***
	Mokestinis poveikis kainai, Eur/2 ml		+0,19	+0,24	+0,31

Siūlomas akcizų didinimo planas prisidėtų prie sveikatingumo tikslų – rūkomųjų produktų įperkamumo augimo tempo mažinimo ir atitinkamai vartojimo augimo tempo mažėjimo (žr. 16 lentelę), taip pat prie cigarečių ir joms alternatyvių produktų apmokestinimo skirtumų mažėjimo, kas leistų sumažinti pakaitumo galimybes (žr. 17 lentelę).

16 lentelė. Cigarečių ir kaitinamojo tabako lazdelių įperkamumo prognozė, skaičiuojant, kiek pakelių po 20 vnt. galima įsigyti už vieną vidutinį darbo užmokestį (neto)*

Produktas	2023 m.	2024 m.	2025 m.	2026 m.
Cigaretės	280,2	287,0	287,1	286,9
Pokytis, proc.		**2,4%**	**0,04%**	**–0,1%**
Kaitinamojo tabako lazdelės	298,9	287,5	287,8	287,1
Pokytis, proc.		**–3,8%**	**0,1%**	**–0,2%**

* Finansų ministerijos skaičiavimai.

17 lentelė. Akcizų dydžiai pagal produktų grupes ir jų palyginimas su cigarečių akcizais, eurais ir proc.

Akcizų dydžiai pagal produktų grupes	2024 m.	2025 m.	2026 m.	2027 m.
Pigiausios cigaretės (minimalus akcizų tarifas), EUR/20 vnt.	2,76	2,95	3,16	3,38
Kaitinamojo tabako produktai, EUR/20 vnt.	1,59	1,76	1,96	2,17
Dalis nuo cigarečių akcizų, proc.	**57,6%**	**59,7%**	**62,0%**	**64,3%**
Cigarilės, EUR/20 g (atitinka 20 vnt.)	1,90	2,17	2,47	2,82
Dalis nuo cigarečių akcizų, proc.	**68,8%**	**73,3%**	**78,2%**	**83,3%**
Rūkomasis tabakas, EUR/20 g	2,26	2,43	2,62	2,83
Dalis nuo cigarečių akcizų, proc.	**81,7%**	**82,3%**	**83,0%**	**83,6%**
Elektroninių cigarečių skystis, EUR/2 ml (atitinka 20 vnt. cigarečių pakelį)	0,50	0,66	0,86	1,12
Dalis nuo cigarečių akcizų, proc.	**18,1%**	**22,3%**	**27,2%**	**33,1%**

18 lentelė. Akcizų tarifų didinimo planai Lietuvoje ir kaimyninėse ES valstybėse bei Estijoje

Tabako produktai ir pakaitalai	Tarifai	Šalis	2024 m.	2025 m.	2026 m.
Cigaretės	Minimalus akcizų tarifas, Eur/1000 vnt.	Lietuva	138,0	147,7	158,0
		Lenkija	129,1		
		Latvija	156,3	171,9	189,1
		Estija	169,1	177,7	186,7
	Specifinis elementas, Eur/1000 vnt.	Lietuva	85,3	91,3	97,7
		Lenkija	63,1	69,5	76,4
		Latvija	119,6	131,6	144,8
		Estija	100,5	106	111,5
	Vertybinis elementas, proc.	Lietuva	25	25	25
		Lenkija	32,05	32,05	32,05
		Latvija	15	15	15
		Estija	30	30	30
Cigarai ir cigarilės	Eur /kg (Lietuvoje, Lenkijoje) Eur/1000 vnt. (Latvijoje, Estijoje)	Lietuva	95	108,3	123,5
		Lenkija	119,89	131,78	145,05
		Latvija	164,7	202,7	240
		Estija, specifinis + vertybinis elementai	151 + 10 proc. (minimalus 222)	151 + 10 proc. (minimalus 233)	151 + 10 proc. (minimalus 244)
Rūkomasis tabakas	Eur/kg	Lietuva	112,8	121,6	131,1
		Lenkija, specifinis + vertybinis elementai	43,13 + 32,05 proc. (minimalus 86,03)	47,44 + 32,05 proc.	52,19 + 32,05 proc.
		Latvija	105,7	116,3	127,9
		Estija	112,4	118	124
Kaitinamojo tabako produktai	Eur/kg	Lietuva (perskaičuota iš vnt. į kg)	294,4	326,7	362,6
		Lenkija, specifinis + vertybinis elementai	86,26 + 32,05 proc.	94,88 + 32,05 proc.	104,37 + 32,05 proc.
		Latvija	251	276	304
		Estija	112,4	118	124
	Eur/ml	Lietuva	0,25	0,33	0,43
		Lenkija	0,13	0,13	0,13

Tabako produktai ir pakaitalai	Tarifai	Šalis	2024 m.	2025 m.	2026 m.
Elektroninių cigarečių skystis		Latvija	0,24	0,29	0,35
		Estija	0,21	0,22	0,23

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant Įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Siūlomas akcizų etilo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams didinimo planas prisidėtų prie sveikatingumo tikslų – alkoholinių gėrimų įperkamumo augimo tempo mažinimo ir atitinkamai gėrimų vartojimo mažėjimo. Kartu tolesnis tarifų didinimas lemtų skirtinguose gėrimuose esančio 1 laipsnio alkoholio apmokestinimo akcizais skirtumų mažėjimą, t. y. matuojant palyginamais dydžiais, kitų alkoholinių gėrimų grupių 1 laipsnio alkoholio apmokestinimas akcizais artėtų prie etilo alkoholio.

Siūlomas akcizų tabako produktams ir jiems alternatyviems produktams didinimo planas prisidėtų prie sveikatingumo tikslų – rūkomųjų produktų įperkamumo augimo tempo mažinimo ir atitinkamai vartojimo augimo tempo mažėjimo. Kartu tolesnis tarifų didinimas prisidėtų prie cigarečių ir joms alternatyvių produktų apmokestinimo skirtumų mažėjimo, kas leistų sumažinti pakaitumo galimybes.

Akcizų didinimas leistų išlaikyti nemažėjantį akcizų pajamų už alkoholinius gėrimus ir rūkomuosius produktus lygį, matuojant procentais nuo bendrojo vidaus produkto.

Plačiau šie veiksniai komentuojami aiškinamojo rašto 4 dalyje.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Siūlomas akcizų tarifų etilo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams bei tabako produktams ir jiems alternatyviems produktams padidinimas gali turėti įtakos asmenų paskatoms bandyti šiuos produktus įvežti nelegaliai iš trečiųjų šalių, kuriose jų kainos yra mažesnės nei Lietuvoje.

Minėtos rizikos mažinamos kontroliuojančiųjų valstybės institucijų kryptinga veikla – 2022 metais Lietuvos institucijos sulaikė 300 858 tūkst. vienetų nelegalių tabako gaminių ir 60 122 litrų nelegalių alkoholinių gėrimų, o 2023 metais – 340 703 tūkst. vienetų nelegalių tabako gaminių ir 44 934 litrų nelegalių alkoholinių gėrimų. Taip pat kontroliuojančiųjų valstybės institucijų veiksmai koordinuojami Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 697 „Dėl Šešėlinės ekonomikos mažinimo koordinavimo komisijos sudarymo“ sudarytoje Šešėlinės ekonomikos mažinimo koordinavimo komisijoje, kurios pagrindinė funkcija yra šešėlinę ekonomiką mažinančių priemonių įgyvendinimo koordinavimas.

Be to, įgyvendinant Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planą, patvirtiną Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, priimtas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2021 m. spalio 6 d. įsakymas Nr. 1K-317 „Dėl Šešėlinę ekonomiką ir pridėtinės vertės mokesčio atotrūkį mažinančių veiksmų plano patvirtinimo“, kuriuo patvirtintas Šešėlinę ekonomiką ir pridėtinės vertės mokesčio atotrūkį mažinančių veiksmų planas (toliau – Veiksmų planas), kurio priemonės turi įtakos ir akcizais apmokestinamų prekių neteisėtos apyvartos prevencijos užtikrinimui. Įgyvendinant Veiksmų plano pirmojo skirsnio dalies *Rizikingų veiklų nustatymo gerinimas ir užkardymas laiku, skaitmeninant institucijų veiklos procesus* 7 priemonę *Įdiegti pažangias technines priemones, siekiant didinti Europos Sąjungos (toliau – ES) išorės sienos kontrolės veiksmingumą ir sustiprinti pažeidimų prevenciją* 2022–2023 metais įvykdyti sienos stebėjimo sistemų diegimo prie valstybės sienos su Baltarusijos Respublika darbai. Įdiegus sienos stebėjimo sistemas sudaryta galimybė stebėti visą ES išorės sieną (100 proc.).

Kartu įgyvendinamos ir kitos priemonės. Lietuvos Respublikos muitinėje pradėti naudoti

nešiojamieji atgalinės sklaidos rentgeno kontrolės įrenginiai. Vilniaus teritorinės muitinės Kenos geležinkelio poste buvo įdiegta rentgeno kontrolės sistema. Vykdomos Vilniaus teritorinės muitinės Stasylų geležinkelio posto ir Kauno teritorinės muitinės Kybartų geležinkelio posto stacionarių rentgeno kontrolės sistemų viešojo pirkimo procedūros, taip pat vykdoma viešojo pirkimo sutartis dėl mobiliosios rentgeno kontrolės sistemos įsigijimo.

2023 metų rugpjūtį uždaryti Šumsko ir Tverečiaus pasienio kontrolės punktai pasienyje su Baltarusijos Respublika. Nuo 2024 m. kovo 1 d. uždaromi Lavoriškių ir Raigardo pasienio kontrolės punktai pasienyje su Baltarusijos Respublika. Pasienio kontrolės punktų uždarymas prisideda prie prekių, transporto ir asmenų srautų judėjimo į (per) Lietuvą ir iš Lietuvos, kartu kontrabandos srautų mažinimo, žmogiškuosius išteklius nukreipiant į veikiančius pasienio postus ir taip sustiprinant muitinės kontrolę.

Kartu pažymėtina, kad įgyvendinamas duomenų analitikos potencialo didinimo projektas VMI ir Lietuvos muitinėje siekiant modernizuoti VMI ir Lietuvos muitinėje vykdomus duomenų gavimo, analizės ir sprendimų priėmimo procesus, panaudojant pažangius analitinius metodus bei technologijas, grįstas dirbtinio intelekto metodų taikymu, tobulinti mokesčių administratorių darbuotojų kompetencijas, užtikrinant kasdienių funkcijų atlikimą naudojant pažangius metodus.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Nuosaikus ir nuoseklus etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų bei tabako produktų ir jiems alternatyvių produktų apmokestinimo lygio didėjimas vietoj vienkartinio itin ryškaus padidinimo leis ūkio subjektams išvengti staigaus neigiamo poveikio, iš anksto prisitaikyti prie numatomų pakeitimų bei tinkamai suplanuoti savo veiklą.

8. Ar Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios.

Įstatymų priimti nereikės.

10. Ar Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o Įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas.

11. Ar Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir ES dokumentus

Įstatymo projekto nuostatos neprieštarauja ES dokumentams ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymui įgyvendinti įgyvendinamųjų teisės aktų nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymui įgyvendinti papildomų biudžeto lėšų nereikės. Padidinus akcizų tarifus etilo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams, valstybės biudžetas 2025 metais galėtų papildomai gauti apie 15,9 mln. eurų, 2026 metais – 15,9 mln. eurų, 2027 metais – 16,1 mln. eurų pajamų iš akcizų. Padidinus akcizų tarifus tabako produktams ir jiems alternatyviems produktams, valstybės biudžetas

2025 metais galėtų papildomai gauti apie 23,5 mln. eurų, 2026 metais – 26,2 mln. eurų, 2027 metais – 29,1 mln. eurų pajamų iš akcizų.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymo projekto rengimo metu specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

„Akcizai“, „alus“, „vynas iš šviežių vynuogių ir kiti fermentuoti gėrimai“, „tarpiniai produktai“, „etilo alkoholis“, „cigaretės“, „cigarai ir cigarilės“, „rūkomasis tabakas“, „kaitinamojo tabako produktai“, „elektroninių cigarečių skystis“, „neapdorotas tabakas“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

_____